

Evolució del rol professional en l'educació social. Quatre experiències personals

Jesús Vilar

Una entrevista a Anna-Bel Carbonell, Josep Torrico, Marta Montoya i Jordi Usurriaga

Recepció: 11/12/18 / Acceptació: 12/12/18

Resum

Es tracta d'una entrevista realitzada a quatre professionals en actiu que van formar-se en les primeres promocions dels estudis d'Educació Social. L'entrevista va realitzar-se amb motiu de la commemoració del Dia Internacional de l'Educació Social el 2 d'octubre de 2018, i l'objectiu de l'article és il·lustrar els canvis més significatius que s'han produït en la professió en els darrers vint-i-cinc anys.

Paraules clau

Educació social, Professionalització

Evolución del rol profesional en la educación social. Cuatro experiencias personales

Se trata de una entrevista realizada a cuatro profesionales en activo que se formaron en las primeras promociones de los estudios de Educación Social. La entrevista se realizó con motivo de la conmemoración del Día Internacional de la Educación Social el 2 de octubre de 2018, y el objetivo del artículo es ilustrar los cambios más significativos que se han producido en la profesión en los últimos veinticinco años.

Palabras clave

Educación social, profesionalización

Evolution of the Professional Role in Social Education. Four personal experiences

The objective of this article is to set out the most significant changes that have taken place in the Social Education profession in the last twenty-five years, as reflected in interviews with four practising professionals who were members of the first graduating classes in Social Education studies. The interviews were conducted on October 2, 2018, International Social Education Day.

Keywords

Social education, Professionalization

Com citar aquest article:

Vilar Martín, Jesús (2018).

Evolució del rol professional en l'educació social. Quatre experiències personals. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 70, 150-169

Esperamos ser capaces, al final del camino, cuando llegue la inevitable separación, de reconocer que, a falta de “serlo todo” o de “no ser nada”, hemos sido, simplemente, en la historia del otro, “algo”.

Philippe Meirieu. *La opción de educar*.

El setembre de 1992, diverses universitats de l'Estat espanyol van iniciar els estudis d'educació social, tot donant curs al Decret 1420/1991, de 30 d'agost de 1991, que els reconeixia en forma de diplomatura universitària. En aquesta data culminava un llarg procés cap a la professionalització d'un col·lectiu que treballava des de finals dels anys seixanta per al seu reconeixement. Tot i que quedava (i queda) molt camí per fer, el naixement de les primeres promocions de diplomats i diplomades en educació social de juny de 1995 en el conjunt de l'Estat espanyol va marcar un punt d'inflexió en aquest recorregut. La diplomatura materialitzava l'esforç de tota una generació d'activistes i de professorat universitari que van treballar plegats i van superar múltiples dificultats per donar vida a un projecte comú.

Ara, quan acabi el curs 2018-2019, ja hi haurà vint-i-tres promocions de professionals (amb el pas de diplomatura –estudis de tres anys– a grau –estudis de quatre anys–, un any no hi va haver promoció). Com ja s'ha dit a bastament, tot i que en termes històrics es tracta d'un període de temps molt curt, els canvis en la professió han estat nombrosos i significatius.

Amb motiu del Dia Internacional de l'Educació Social, i amb la voluntat de mirar enrere per identificar millor els nous reptes de futur, el passat 2 d'octubre de 2018 vam reunir a la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés (URL) quatre professionals procedents de les primeres promocions dels nostres estudis en educació social per reflexionar conjuntament sobre els principals canvis que la professió ha experimentat des del seu inici com a diplomatura fins a l'actualitat.

Es tracta de l'Anna-Bel Carbonell, educadora social de la primera promoció (1992-1995) i actualment educadora i professora d'un Cicle Formatiu de Grau Superior d'Integració Social, del Josep Torrico, educador social de la mateixa promoció i actualment director general de la Fundació Marianao (Sant Boi de Llobregat), de la Marta Montoya, educadora social de la quarta promoció (1995-1998), actualment directora del CRAE Kairós (Barcelona), i del Jordi Usurriaga, educador social de la cinquena promoció (1996-1999) i actualment director del CRAE-Residència la Immaculada (Sant Andreu de la Barca).

Amb motiu del Dia Internacional de l'Educació Social, i amb la voluntat de mirar enrere per identificar millor els nous reptes de futur vam reunir quatre professionals procedents de les primeres promocions dels nostres estudis en educació social per reflexionar conjuntament sobre els principals canvis que la professió ha experimentat des del seu inici com a diplomatura fins a l'actualitat

Tots quatre, amb un recorregut professional ampli i divers, han viscut intensament aquests anys de professió i coneixen de primera mà els canvis i les contradiccions que s'han produït en aquest període de temps. Tot i que les seves referències es circumscriuen a Catalunya, estem convençuts que són perfectament extrapolables al conjunt de l'Estat, encara que el desenvolupament de la professió hagi seguit ritmes i temps diferents en el conjunt de l'Estat espanyol.

Per tal de conèixer les seves opinions, es va plantejar un diàleg amb un format a mig camí entre l'entrevista i la taula rodona. El debat es va estructurar en tres grans blocs amb tres preguntes en cadascun d'ells.

Bloc 1. Presentació dels participants:

- Com vau arribar a l'educació social? Què us va motivar a fer-ho?
- Quina perspectiva teniu de la vostra etapa com a estudiants?
- En quins àmbits heu treballat? Indiqueu els aspectes més destacables d'aquesta trajectòria.

Bloc 2. Els orígens professionals:

- Com estava el camp professional de l'educació social?
- Quins eren els principals contractadors?
- Com estava organitzat el col·lectiu professional?

Bloc 3. L'actualitat:

- Quins són els canvis principals que destaquen ara en el camp professional de l'educació social?
- Què creieu que és fonamental en la formació avui en dia dels nous professionals? Quins són els aspectes clau que caldria tenir en compte?
- Quin darrer consell podeu donar als estudiants?

A continuació transcrivim el resultat d'aquesta experiència. Les intervencions s'organitzen seguint el fil argumental dels tres blocs citats amb les corresponents preguntes; la presentació de les respostes es fa seguint un criteri d'antiguitat dels participants. Així, en primer lloc, apareixen les respostes de l'Anna-Bel Carbonell i del Josep Torrico, ambdós de la primera promoció, a continuació les de la Marta Montoya, de la quarta promoció i, finalment, les del Jordi Usurriaga, de la cinquena.

Entrevista

Bloc 1. Presentació dels participants

Com vau arribar a l'educació social? Què us va motivar a fer-ho?

Anna-Bel Carbonell

Bé, personalment hi vaig arribar de gran des del món laboral. Ja feia anys que treballava en el món educatiu com a professora en un institut, on a més hi havia alumnes amb tota mena de necessitats i que sovint m'adjudicaven a la meua aula. També tenia experiència en l'àmbit social com a voluntària en diferents entitats en les quals més tard vaig tornar per treballar com educadora. I per tot plegat, tot i tenir una llicenciatura prèvia, per dins se'm va desvetllar la inquietud d'aprofundir més en el món educatiu i social.

La motivació era gran, buscava tornar a estudiar i van sortir els estudis d'educació social, que a més la Pere Tarrés ofería en torn de tarda i era perfecte per combinar-ho tot: feina, voluntariat i estudis. Em movien les ganes d'anar més enllà... Jo venia del món educatiu reglat i sempre deia que no sols ensenyava (entenent ensenyar com la mera transmissió de coneixements), sinó que em sentia educadora, d'*educere*, ajudar l'altre a treure de dins el que ja és i sovint desconeix.

Josep Torrico

En el meu cas, destacaré dos dels fets més significatius. En primer lloc, la referència d'un professor que va resultar molt significatiu durant la meua adolescència, en Francisco Barcelona, una persona que em va ajudar a veure com de rellevant és l'educació, especialment amb els infants i joves. En segon lloc, durant la meua joventut vaig estar implicat en el moviment juvenil del meu barri, a la Vocalia de Joves de Marianao, que va resultar ser una experiència de creixement personal, de presa de consciència, de construcció del compromís social i de coneixement de dues persones que han estat referents molt importants durant la meua vida, de fet encara ho són: la Dolors Vique, psicopedagoga i especialista en el treball amb menors en risc, i en Xavier Pedrós, mentor, impulsor del moviment juvenil a Marianao i persona que m'ha acompanyat durant la meua vida.

Durant la meua joventut, vaig tenir ocasió de vincular-me al moviment juvenil de Marianao (el que després seria l'embrió de la Fundació Marianao). Vam gaudir d'una etapa preciosa. L'escola de formació en el lleure Movibaix ens va oferir la possibilitat que trenta joves del barri ens convertíssim en monitors d'educació en el lleure. Cap de nosaltres tenia estudis universitaris,

Jo venia del món educatiu reglat i sempre deia que no sols ensenyava (entenent ensenyar com la mera transmissió de coneixements), sinó que em sentia educadora, d'*educere*, ajudar l'altre a treure de dins el que ja és i sovint desconeix

érem joves i nois de barri... Sens dubte, jo crec que aquestes experiències em van portar a integrar la mirada crítica sobre la realitat i a prendre consciència que calia fer alguna cosa per la infància i pels joves del barri.

Marta Montoya

Jo sempre havia dit que volia ser mestra. Una professora de català de BUP i COU em va convèncer de fer una llicenciatura en lloc d'una diplomatura, i vaig començar a estudiar Filologia Catalana, ja que sempre m'havia agradat llegir i escriure. Un cop dins de la universitat vaig començar a pensar: "m'hauré de dedicar a la docència i hauré d'aguantar adolescents als quals no els importarà gens la literatura, el que jo els pugui explicar...". I va ser així com, parlant un dia a casa, la meva mare, que em devia conèixer més que ningú, em va explicar que havia sortit una carrera nova que es deia Educació Social. I aquí vaig anar a parar. M'he acabat dedicant a una feina en què viuen adolescents que tampoc no hi volen ser, almenys en un inici.

Jordi Usurriaga

Després de molts anys de dedicar-me a un altre sector professional, per problemes a la retina em van haver d'operar sis cops de l'ull esquerre en un període d'un any i mig. I a l'última tanda d'operacions em van fer estar amb els ulls tapats sis mesos aproximadament. Un cop recuperat, vaig tornar a la meva feina anterior i, poc temps després, em vaig adonar que tot el que m'havia omplert els anys anteriors ara ja no m'omplia. Havia estat sense veure-hi molt de temps, però el cap havia funcionat més ràpid que mai. Vaig poder negociar i treure un suport econòmic per a poder replantejar-me la meva orientació professional. Havia treballat molts anys a la banca i havia fet guanyar molts diners als clients i als accionistes; ara volia alguna cosa que aportés valor a les persones. Vaig començar a buscar i vaig trobar una cosa que és deia Educació Social, una carrera molt nova i que acompanyava la gent. Vaig analitzar on s'estudiava i vaig triar on fer-ho.

Quina perspectiva teniu de la vostra etapa com a estudiants?

Anna-Bel Carbonell

La majoria dels companys que vam començar aquell curs treballàvem, per tant anàvem per feina i compartíem les mateixes inquietuds atès que molts coneixíem el Tercer Sector i hi col·laboràvem d'alguna manera.

Com a estudiant m'ho vaig passar molt bé, vaig fer amistats tant amb companys com amb professors que encara perduren. La primera promoció (1992-1995) vàrem fer una mica de "conillots d'índies", i en alguns moments pro-

fessors i alumnes descobríem conjuntament què comportava el camí cap a la professionalització/titulació de l'educació social.

Una part de les pràctiques –que en aquell moment no eren gaires hores, i això sí que ha millorat molt amb el temps– les vaig fer en una residència de gent gran, i l'altra a la Barceloneta en un projecte que atenia persones adultes amb problemes d'addiccions. Amb el temps, i entre la teoria i la pràctica, vaig descobrir que m'interessaven tots els àmbits, però que si podia escollir desitjava treballar en l'àmbit de la família, la infància, els adolescents i els joves.

Josep Torrico

Pensa que nosaltres vam acabar els estudis l'any 1995, en una època en què no resultava fàcil entendre en què consistia la professió. A part de la necessitat de reconeixement institucional, calia fer molta incidència per construir una certa imatge, un cert “reconeixement social” del que suposaven aquests estudis, ja que per a una part important de l'opinió pública costava entendre el sentit i la missió d'aquest rol.

L'educació social va ajudar a posar en valor una professió que estava plena de professionals, persones i grups organitzats que ja exercien com a educadors de carrer, educadors especialitzats i similars. De fet el sector ja existia i estava ple de professionals.

Era curiós veure i compartir a classe com molts dels alumnes que ens formàvem ja estàvem en actiu, fins i tot conservo molts records i experiències compartides amb companys de curs. Jo crec que era tan estimulant anar a classe com compartir experiències i aprenentatges amb els companys de classe, la Begonya, la Roser, l'Anabel, en Jordi o en Ricard. Conservo un gran record d'aquella etapa i també la sort de conèixer grans professionals de l'educació, l'Eduard Sala, en Jaume Funes, en Jordi Longás, l'Anna Pagès o en Jesús Vilar.

El meu tutor de seminari, l'Alfons Formariz, em va inocular la passió i l'interès pel treball en la formació d'adults. Des de la meua visió, va resultar una època carregada d'aprenentatges i experiències molt significatives i on vaig poder construir relacions d'amistat amb persones de molta qualitat. Conservo un enorme record d'aquells anys!!

Marta Montoya

Va ser una època en què m'ho vaig passar molt bé! Sempre anava corrent amunt i avall. Jo estudiava a la tarda i al matí treballava en una escola, on cada cop em donaven més responsabilitats i tasques (menjador, acompanyaments a piscina, accollides i permanències, etc.) No sabia a quin àmbit em

L'educació social va ajudar a posar en valor una professió que estava plena de professionals, persones i grups organitzats que ja exercien com a educadors de carrer, educadors especialitzats i similars

volia dedicar, jo no venia del món del lleure, com la majoria dels meus companys. Vaig començar a dir que em volia dedicar a persones, dones, noies. I sí, em vaig anar orientant a treballar amb noies.

Vaig fer les pràctiques a la presó de dones, a Wad-Ras. Recordo el primer dia de seminari, en què em va tocar el Manel Capdevila com a professor. Vaig arribar tard al seminari i el primer que em va dir és que fent les pràctiques a Wad-Ras no aprendria. Davant la meua sorpresa, em va dir que no era el millor lloc ni el millor context per aprendre. Jo li vaig demanar que em donés l'oportunitat d'intentar aprofitar al màxim aquestes pràctiques. Així ho vaig fer, i em vaig buscar la vida dins d'aquell context. Vaig acabar traient molt bona nota i fent el projecte de final de carrera sobre intervenció amb dones dins d'un medi tancat.

Jordi Usurriaga

Era la segona carrera que cursava, la primera la vaig fer alternant feina al matí i universitat a la tarda; tenia l'esperança de poder estar només com a estudiant alguns anys. Però a partir del segon any ja vaig començar a treballar com a becari de recerca a la Fundació Pere Tarrés, amb un professor que va fer el primer embrió d'un departament de recerca, el Dr. Coloman Navarro. L'època d'estudiant va implicar estar amb gent més jove que jo, i també amb persones més grans que ja estaven treballant com a educadors i en aquell moment es treien el títol universitari. Una època molt enriquidora.

Entre el que m'ensenyaven a classe, el que llegia pel meu conte i el que havia d'anar fent com a becari de recerca, estava encantat de tot el que aprenia. I es van començar a obrir camins desconeguts fins aquell moment, l'ètica, la filosofia, la pedagogia i la psicologia. Jo venia de "ciències", i em van enamorar les "lletres".

En quins àmbits heu treballat? Indiqueu els aspectes més destacables d'aquesta trajectòria.

Anna-Bel Carbonell

La meua trajectòria laboral sempre ha estat entre l'àmbit educatiu formal i l'àmbit social. És a dir, quan vaig arribar a Educació Social estava treballant en un institut donant classes i alhora muntant una aula pretaller; un cop acabada la diplomatura d'Educació Social, vaig treballar en diferents entitats socials sempre en l'àmbit dels infants, adolescents i joves en risc d'exclusió social i amb les seves famílies, tant en projectes de medi obert com en centre residencial. He estat responsable de voluntariat, directora de casals d'estiu, coordinadora de projectes de seguiment de famílies, coordinadora d'una UEC, em va tocar obrir un CRAE i també dirigir-lo, i vaig estar uns quants

anys dirigint una entitat amb tot el que comporta de responsabilitat interna i externa. Després, en els darrers anys, he tornat al món educatiu però ara com a professora d'un Cicle Formatiu de Grau Superior d'Integració Social i com a coordinadora de pràctiques.

Josep Torrico

En el meu cas, vaig començar a treballar per a l'administració local a Sant Boi, en programes de formació i orientació amb persones adultes (programa RMI) i, poc després, en programes d'ocupació per a joves com a orientador i coordinador pedagògic de programes d'escoles taller municipals, una experiència que, tot i que connectava molt amb els meus interessos i desitjos, comportava una situació de temporalitat i intermitència en els projectes, motivada en part per la intermitència dels fons econòmics.

Fruit de la casualitat, un bon dia em van oferir l'oportunitat d'anar a treballar a Marianao com a coordinador de programes de formació i inserció laboral. Un moment en què calia endreçar internament el creixement d'alguns projectes a Marianao, sense saber que dos anys després, cap al 2005, el Patronat de la Fundació em faria la proposta d'assumir la direcció de l'entitat, encàrrec que encara desenvolupo actualment.

Marta Montoya

En acabar la carrera vaig començar a rebre diferents ofertes de feina. La primera va ser en una empresa d'inserció laboral, on vaig treballar sense contracte, i vaig veure de seguida que aquell àmbit no m'agradava. Ah! La primera oferta laboral va ser per treballar com a tècnica a urgències de la DGAIA, i la vaig refusar ja que em veia agafant el telèfon, fent paperassa..., i jo tenia ganes de ser educadora, d'estar en atenció directa.

Vaig descobrir el món de les suplències en el medi residencial, i després d'enviar molts currículums em van començar a trucar de diferents llocs, a molts dels quals vaig haver de dir que no ja que no podia amb tot. Vaig estar fent suplències alhora al CRAE Kairós (on fins ara he estat directora), al Centre de Justícia Juvenil Til·lers, al CRAE Trinitàries, d'on em van fer fora ja que un dia vaig portar un grup de noies a un museu i la resposta de la directora, quan se'n va assabentar, va ser que la cultura "*se adquiere con los codos*", i al CRAE Ferrer i Guàrdia, on vaig fer un curs en el qual em vaig enriquir molt.

A EDUVIC vaig passar una entrevista i em van seleccionar per treballar a la Maternal Antaviana. Vaig refusar l'oferta i vaig demanar poder estar a Kairós, ja que a mi m'agradava l'adolescència i concretament treballar amb noies (no amb nadons). Des que vaig començar a treballar al CRAE Kairós

vaig tenir clar que aquell era el meu model de treball i el meu model empresarial, la cooperativa de la qual formo part des de fa vint anys, EDUVIC. Dins d'EDUVIC vaig començar fent suplències al CRAE Kairós, després vaig estar vuit anys de coordinadora al Centre d'Acolliment Talaia, on després vaig ser la sotsdirectora, fins que fa dotze anys vaig tornar a Kairós però com a directora. Ara, fa quinze dies, des d'EDUVIC, m'han demanat un nou encàrrec i em dedico a engegar nous projectes.

Jordi Usurriaga

Vaig treballar amb els primers menors estrangers no acompanyats. En aquella època, l'any 2000, uns quatre-cents menors vivien al carrer, i es considerava una situació greu, avui en dia arriben quasi quatre-cents menors cada mes

Després de ser becari, vaig treballar fent materials pedagògics i aplicant-los. Tot seguit vaig estar en una Unitat d'Escolarització Externa. Després vaig treballar amb els primers menors estrangers no acompanyats (tot i que al començament d'aquest fenomen els anomenaven "menors estrangers immigrants no acompanyats"). En aquella època, l'any 2000, uns quatre-cents menors vivien al carrer, i es considerava una situació greu, avui en dia arriben quasi quatre-cents menors cada mes. Al cap d'uns anys vaig poder treballar en un recurs de dones amb fills que havien patit violència de gènere, quan encara la figura de l'home no estava gaire instal·lada en aquest tipus de recurs. També he treballat com a director d'un departament de recerca i projectes socials aplicats. Més tard vaig estar un temps en un hospital de dia per a joves amb problemàtiques de salut mental. Les dues següents experiències professionals van ser com a gerent d'una fundació i com a director tècnic d'un recurs per a persones que pateixen exclusió social. Actualment estic com a director tècnic d'un CRAE. I al llarg d'aquests anys he fet durant uns quants anys de professor associat, en un parell d'universitats.

De tenir una feina fixa a la banca i per a tota la vida, en un època en què això era en l'imaginari popular, vaig passar al món social. Vaig haver de moure'm i buscar projectes que em despertessin il·lusió però, sobretot, on pogués aportar l'experiència acumulada al llarg dels anys. Amb etapes d'estar més a primera línia i d'altres, més en tasques directives.

Bloc 2. Els orígens professionals

Com estava el camp professional de l'educació social?

Anna-Bel Carbonell

En l'àmbit professional, els de la primera promoció titulada (perquè els educadors de carrer existien des de feia molts anys) hi vam arribar amb el repte de fer-nos un lloc entre la diversitat de professionals de l'àmbit social que ja existien. Era una figura professional que encara no estava contemplada en els convenis laborals i fins uns anys després tampoc no es va constituir el Col·legi d'Educadors Socials, per tant vam anar obrint camí.

Josep Torrico

Des del meu punt de vista, tot estava per fer, no només des del desplegament legislatiu sobre el model que coneixem avui de polítiques socials, sinó també des del punt de vista de la professió. A finals dels noranta encara resultava molt complicat trobar feina, jo diria que per quatre motius.

El primer, per desconeixement de la professió o per la manca de valoració social que existia sobre aquest camp. El segon, perquè els llocs de treball a l'administració, sobretot, estaven ocupats per altres disciplines. Crec que es donaven situacions d'intrusisme per part d'altres professionals al sector de l'educació, especialment al món dels serveis socials i els entorns de protecció (DGAIA) i justícia. El tercer, per manca d'inversió a molts territoris. El quart motiu fou la posada en marxa i la constitució del col·legi professional, que també va suposar una palanca per poder visibilitzar i reconèixer la professió.

A hores d'ara crec que la funció social dels professionals de l'educació social es troba, afortunadament, molt més reconeguda socialment i professionalment parlant.

Marta Montoya

Des d'un inici vaig descobrir que hi havia molta feina, em trucaven de molts llocs, i podia escollir. Jo vaig escollir! I vaig escollir en funció del que m'agradava, no per l'horari ni el sou. De fet vaig dir que no a feines més còmodes amb millor sou. Eren els inicis de la carrera i es donava molt valor a la figura de l'educador social. Sí que és cert que fa uns deu anys em va preocupar molt el fet de veure la gent que sortia de la carrera i enviava el currículum vitae a centres residencials i des del principi ja deia que no volia treballar en torn de nit ni de cap de setmana. Pensava que s'havia perdut una mica la vocació i la responsabilitat per aquesta feina.

Jordi Usurriaga

En l'època en què em vaig diplomar, tinc la impressió que podies escollir bastant on volies treballar. També s'estaven obrint àmbits nous.

Quins eren els principals contractadors?

Anna-Bel Carbonell

Els contractadors eren l'administració pública o les entitats socials privades i, més tard, van sorgir les empreses de serveis. Moltes entitats socials privades (fundacions, associacions, etc.) havien nascut de la voluntat de persones

que veien una necessitat i hi volien posar remei. Ho feien mitjançant els voluntaris, però les lleis, les normatives, les subvencions, les noves necessitats, l'obertura de nous projectes i àmbits d'actuació demanaven una ampliació d'horaris i diversitat d'actuacions que no sempre es podien cobrir des del voluntariat. Com es podia fer sense perdre aquesta essència? Les entitats, doncs, tenien un debat intern important, i a molts ens va tocar de ple participar-hi. Calia respondre a una pregunta fonamental: voluntaris professionals o professionals contractats? Per sort aquesta etapa de transició per la qual han passat moltes entitats socials s'ha resolt amb l'equilibri entre contractacions d'equips interdisciplinaris i el recolzament dels voluntaris.

Un altre punt a tenir present és que sovint es tractava d'entitats en els patronats i consells assessors de les quals hi havia els fundadors, persones amb molts contactes i que aportaven expertesa en diferents àmbits.

Josep Torrico

Doncs per la meua pròpia experiència diria que tenim un sector a Catalunya d'entitats socials molt atomitzat, molt acostumat a viure en situacions d'incertesa, amb moltes fragilitats i amb molta necessitat de millora i enfortiment intern.

Una mica s'explica pensant en aquesta imatge: la situació de “viure a la intempèrie” o potser m'agrada més “gestionant l'austeritat”, i parlo de les condicions en què ens toca conviure a moltes entitats socials. Això explica, en molts casos, les condicions d'accés i manteniment de l'ocupació o les condicions de treball al sector. La falta o el dèficit de planificació en les polítiques públiques, sumat a les condicions de precarietat en què vivíem moltes de les organitzacions socials i entitats, ha determinat molt, crec jo, el perfil professional dels educadors socials a Catalunya. Per exemple, el primer conveni d'acció social a Catalunya¹ se signa el juliol del 2017. I crec que això es molt greu. Explica molt el nivell de precarització al sector.

La crisi econòmica del 2008 va resultar devastadora arreu però també al Tercer Sector: grans empreses “socials” presentant expedients de regulació d'ocupació, entitats tancades, etc. En termes generals, la crisi es va endur per endavant al voltant d'un 25% d'entitats socials. Aquest fet ha determinat des de la meua visió l'aparició de dos fenòmens: la concentració o integració d'empreses, per fer-les més competitives, sota el parany de fer-les més sostenibles, que s'han convertit en empreses de gestió, crec que de vegades molt allunyades de la realitat social o almenys de les necessitats de les persones. En aquest escenari, també ens trobem amb el fenomen de l'empresa social, que duu el nom de social perquè es dedica a treballar en l'àmbit social. Em refereixo a grans empreses i *holdings* que aterren com a paracaigudistes en territoris amb l'única vocació de guanyar quota de mercat i concursos pú-

blics. En aquests anys ens toca assistir a situacions que s'expliquen en base a un model en què tot es "mercantilitza", fins i tot les polítiques de benestar social.

Marta Montoya

En aquell moment i ara et podia contractar l'administració o les entitats del Tercer Sector. Jo vaig entrar a treballar en una cooperativa i als sis mesos em van proposar ser-ne sòcia, i allí sóc, a EDUVIC, on m'estimo la meua feina, però també l'entitat a la qual pertanyo i on he crescut professionalment.

Jordi Usurriaga

Eren empreses petites, cooperatives i fundacions amb pocs recursos a gestionar i molt atomitzat. Vaig entrar a treballar en una cooperativa que en aquell moment era petita i actualment és una de les més grans de Catalunya, amb gestió de diversitat de recursos. Sempre he treballat en el sector privat. Com ja he comentat, algunes eren cooperatives, d'altres eren fundacions que pertanyen a congregacions religioses o fundacions privades.

Com estava organitzat el col·lectiu professional?

Anna-Bel Carbonell

En aquell moment es respectava molt la idiosincràsia de cada entitat, és a dir, el seu ideari i la seva manera de fer, i també allò en què s'havia especialitzat, de manera que, atès que es treballava molt per barris, les entitats d'un mateix territori miraven de compartir recursos i sinèrgies, sense trepitjar-se les unes a les altres. Més endavant, amb la crisi, el desbordament que va provocar l'augment de la pobresa, l'aparició de noves problemàtiques i la reaparició d'algunes problemàtiques que semblaven ja eradicades va fer que les entitats abastessin, en algun moment, més del que podien i del que sabien... De manera que també elles van haver de lluitar per sobreviure atès que les exigències de l'administració per aconseguir finançament (accés a les subvencions, als concursos públics, etc.) i les donacions de particulars eren cada cop menys, més difícils d'aconseguir i demanava uns desplegaments territorials i de projectes que de vegades eren agosarats.

Una altra idea és que un educador/a social ha de ser molt polivalent, perquè s'acaba fent tots "els papers de l'auca": educador, supervisor, gestor econòmic, responsable de qualitat, recursos humans, coordinació, direcció, etc. És a dir, tant pots estar a peu de carrer en atenció directa com ser el responsable del projecte i fins i tot de l'entitat, i això es converteix en un repte personal i formatiu.

I, posteriorment, va arribar el que jo anomenaria, amb tots els respectes, la invasió de l'obligatorietat de passar les certificacions dels sistemes de gestió de qualitat, l'elaboració de plans estratègics, de plans de comunicació, del rendiment de comptes i de la transparència. Tot per millorar la gestió de les entitats, és clar!, però en alguns moments fent-ho en detriment de l'atenció directa a les persones i de la inversió de recursos i personal en les necessitats reals.

Josep Torrico

En relació amb aquesta qüestió, crec que el col·lectiu d'educadors socials sempre s'ha reconegut i ha tingut una forta identitat pròpia (des d'un pla subjectiu, vull dir que es tracta d'una professió molt lligada a la militància i al compromís social, per tant amb molta carrega de valors). De fet, abans de l'existència dels estudis de grau, ja existia la professió, atès que a Catalunya trobem moltes experiències arrelades a molts territoris i comunitats. Crec que els estudis del Grau en Educació Social han ajudat a millorar el reconeixement social i institucional de la professió. També han ajudat a ordenar i harmonitzar els diversos perfils professionals existents al sector, especialment dels equips que ja estaven en actiu.

Personalment, crec que l'aparició del col·legi professional també ha suposat un punt d'inflexió en el terreny de la defensa dels interessos i la capacitat dels professionals i del sector en general.

Marta Montoya

En un inici jo em vaig apuntar al CEESC, ja que era una manera de cercar feina. Un cop ja treballava mai no vaig trobar res que m'interessés al Col·legi d'Educadors i me'n vaig esborrar (no dic que ara sigui així, eh). La veritat és que sé que en entrar al món cooperatiu he participat més d'altres plataformes del Tercer Sector.

Si he de dir la veritat, sempre he sentit que ens ajudem entre nosaltres, entre els col·legues de professió, i aquí diria un munt de noms de companys i amics.

Jordi Usurriaga

Jo vaig tenir clar de seguida que m'havia de col·legiar. L'educació social era (encara ho és?) una professió poc vista, i la manera de poder mostrar qui som és a través del Col·legi. Sovint demanem la participació i la implicació dels usuaris, i una forma de donar-ne exemple és participar, en la mesura que cadascú pugui, en la construcció de la identitat professional, i jo crec que això és a través del Col·legi.

Quan em vaig col·legiar, les oficines encara estaven a Via Laietana, i recordo l'assemblea on es va decidir el logo del Col·legi i la compra dels locals actuals. El CEESC (Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya) estava naixent. Una de les coses que sempre m'havia atret era la cooperació internacional, i volia apropar-me al Col·legi per veure què feien, a més compartia feina amb la que posteriorment va ser presidenta del CEESC, la Maite Mauricio. Ella i el seu entusiasme en la construcció tant de la professió com del Col·legi va ser el que em va motivar a ser col·laborador en l'Àrea Internacional del CEESC. Aquest fet em va permetre conèixer un home que em marcaria personalment i professionalment, un savi d'aquesta professió, en Toni Julià, amb qui vaig tenir l'honor de compartir uns anys d'experiències professionals i personals enriquidores i inoblidables. Em va honrar amb la seva amistat i, fins i tot, vaig poder-lo acompanyar en els seus darrers dies.

En aquell moment, l'any 2000, tant el Col·legi com ell, estaven immersos en l'organització del Congrés Mundial de l'AIEJI (Associació Internacional d'Educadors Socials) i del Congrés Nacional que se celebrarien a Barcelona el juny del 2001. Em vaig convertir en ajudant seu, no només en l'àrea internacional sinó també en tasques d'organització d'aquests congressos, on vaig participar en la secretaria tècnica. Aquest congrés va representar un punt d'inflexió, ja que en Toni Julià i en Rafel López, en aquell moment president del CEESC, em van demanar que em presentés al comitè executiu de l'AIEJI. Volien canviar coses, modernitzar-la, fer que fos més representativa del que ho era. I aquí va començar una etapa, de molta feina, moltes vivències i aprenentatges, que em va possibilitar conèixer molta gent i moltes realitats diferents.

Durant vuit anys vaig ser membre del Comitè Executiu de l'AIEJI, els primers quatre anys juntament amb en Toni, qui va impulsar la Direcció Europea, i el segon període amb en David Ventura. Vaig participar en la redacció d'uns nous estatuts d'aquesta entitat, que no s'havien modificat quasi des de l'inici, a la dècada dels cinquanta. Vam promoure que, per primer cop en la seva història, es realitzés un Congrés Mundial en un país d'Amèrica Llatina (XV Congrés a Montevideo). Vam poder canviar el nom, l'acrònim seguiria sent el mateix (AIEJI) però l'associació va deixar d'anomenar-se Association Internationale d'Éducateurs de Jeunes Inadaptés (Associació Internacional d'Educadors de Joves Inadaptats). Vam impulsar un codi ètic, em vaig encarregar de construir i publicar un butlletí de l'associació, i també vam promoure l'establiment del Dia de l'Educació Social.

I des de l'oficina europea, amb el lideratge d'en Toni, vam organitzar dos simposis, on vam aplegar els sindicats i les associacions professionals europees per tal de promoure i construir amb la mirada de tots els països la plataforma comuna que definiria la nostra professió davant la Unió Europea. La vam presentar en el seu moment, ja que es posava en marxa una directiva europea sobre mobilitat dels treballadors. Aquest document va ser l'embrió del que més tard publicaríem a l'AIEJI com a *Funcions i competències dels educadors socials*.

Però per damunt de tot vaig poder gaudir de la companyia, amiatat en alguns casos, de l'entusiasme per la professió i dels coneixements de moltes persones. En primer lloc, de tots els companys de les diferents juntes del CEESC a les quals vaig pertànyer durant quasi vuit anys. D'educadores i educadors d'altres països, que em van obrir la perspectiva de noves formes de fer i d'altres realitats. I atès que havia proposat un article estatutari segons el qual no es podia estar més de dos mandats a l'associació internacional, tot i que no va ser aprovat, per coherència, quan vaig complir els dos mandats tant a l'associació internacional com al CEESC, vaig deixar el meu lloc perquè hi entrés saba nova.

Continuo col·legiat, i continuo pensant que la millor manera de visibilitzar la professió i construir-la continua sent a través del col·legi professional.

Bloc 3. L'actualitat

Quins són els canvis principals que destaquen ara en el camp professional de l'educació social (problemàtiques emergents, identitat professional, etc.)?

Anna-Bel Carbonell

El col·lectiu d'educadors socials pertanyem a una professió viva, en constant adaptació a les necessitats socials, a situacions provocades per crisis o emergències socials que en aquest món globalitzat en què vivim fan que qualsevol canvi a nivell mundial pugui repercutir també en la nostra proximitat

Penso que el col·lectiu d'educadors socials pertanyem a una professió viva, en constant adaptació a les necessitats socials, a situacions provocades per crisis o emergències socials que en aquest món globalitzat en què vivim fan que qualsevol canvi a nivell mundial pugui repercutir també en la nostra proximitat. Totes les professions han d'adaptar-se al seu temps però la d'educador, la de treballar amb i per a les persones que necessiten una altra persona professional al seu costat, està permanentment en adaptabilitat, oberta als aprenentatges que requereixin les noves necessitats socials, que demanaran noves respostes i actuacions.

Josep Torrico

Des del meu punt de vista veig clarament tres inèrcies. D'una banda, la necessitat de l'especialització per poder avançar en el nivell de professionalització. De cop, ens trobem amb l'aparició de nous fenòmens, noves problemàtiques i demandes socials: el treball i la intervenció comunitària (no és que sigui nova, però sembla que està de moda), l'envelliment de la població o els fenòmens més recents com l'arribada de persones refugiades o menors no acompanyats al nostre territori.

També destaca la necessitat d'aprofundir en el terreny de les infàncies i la pobresa. Per a mi aquest és un dels territoris més crítics. Cada vegada veiem i tenim més evidència sobre l'herència en la pobresa. La reproducció de la

pobresa i el malestar, la precarització i la manca de recursos de moltes famílies evidencien una situació de molta “complexitat” i que reclama nous espais per a la intervenció en el medi natural, familiar i comunitari dels infants. Els perfils d’infants en risc reclamen una atenció altament especialitzada, fet que actualment encara no tenim garantit ni resolt. Faig referència a fenòmens com la malaltia i/o el trastorn mental, l’abandonament escolar prematur, el fenomen de la inactivitat o les noves addiccions.

En tercer lloc, i davant d’un entorn d’alta diversitat, apareixen nous espais per a la professió, en el terreny de la mediació, el treball local en clau comunitària, els nous espais dins dels centres escolars, la presència cada cop més destacada en institucions de salut mental, per exemple. Aquestes inèrcies configuren un nou espai i una major presència de la figura professional en el camp professional.

Marta Montoya

Sempre hi ha hagut molta feina. Això sí, per a treballar bé, contínuament ens hem d’estar formant. En funció de l’època social, la formació ha estat en diferents àmbits, ara toca tenir molta feina amb els menors no acompanyats.

Sí que subratllaria que hi ha altres figures professionals que també surten molt ben preparades per treballar al costat dels educadors socials, com és la figura de l’integrador social.

Jordi Usurriaga

Ara mateix tenim conveni. Fins no fa gaires anys no en teníem un de propi, tot i que hi ha àmbits que no hi queden del tot reflectits. Ara, això sí, tenim els sous congelats des de fa molt de temps, la crisi i les retallades ens han afectat de ple. Hi ha aspectes com els salaris, les condicions de feina i la identitat professional, que no són conjunturals, són estructurals.

Ara mateix, aquests dies, hi ha una problemàtica emergent que no en deixa veure d’altres, i el pitjor és que no deixa espais de dotació pressupostària. Sembla que no ha canviat gaire, inclús podríem dir que en algunes coses estem pitjor.

Què creieu que és fonamental en la formació avui en dia dels nous professionals? Quins són els aspectes clau que caldria tenir en compte?

Anna-Bel Carbonell

En la formació d’avui en dia és fonamental que es vegi la persona com un ens únic, irrepetible i integrat, sense tantes etiquetes com hi posa la nostra societat quan no sap com solucionar una problemàtica, ni la tendència a fragmentar-la, més que no pas a mirar-la i analitzar-la en conjunt.

Treballar més el tema de la supervisió d'equips i el creixement personal de cadascun dels futurs educadors. La persona que vol treballar amb persones primer ha d'haver fet un intens treball intern de reconeixement de pors, de treballar inseguretat, d'enfortir-se, d'empatització amb l'altre però sense emportar-se'l constantment a casa.

Com a educadors ens hem d'estar formant contínuament, tant en formacions internes que de vegades ofereixen les institucions, com formacions externes per actualitzar coneixements, reforçar-los o aprendre'n de nous. També llegir i escriure per fer un relat del dia a dia. I un tema que sembla que no ens toca però que també és molt important és el de saber elaborar i redactar projectes, informes, i perdre la por de parlar. Dit així, pot semblar que és una *anada d'olla*, i que només qui arribi a la direcció d'una entitat cal que se'n surti amb aquests temes. No, perquè qualsevol educador, i més avui en dia, que es demana tanta transparència i justificació de tot el que fem, necessita saber expressar-se correctament, tant escrivint com verbalment, emprant el veritable sentit de les paraules.

Cal estar al dia de noves i velles teories, i també de l'actualitat, del que passa no sols al barri on treballem, no sols del que s'esdevé a la nostra societat, sinó també del que passa en aquest món globalitzat i que ens ho remet tot a tots en qualsevol moment.

Apostar per la interdisciplinarietat de professionals però sempre mirant des d'un tot. I fent que la persona sigui la protagonista de la seva pròpia vida.

Josep Torrico

Crec que cal ajudar els professionals a tenir una mirada sobre la "complexitat de la realitat social actual". Els fenòmens socials i la realitat que ens toca viure es troba impregnada per aquesta situació d'una major complexitat. Aquest fet reclama cada cop més noves respostes, respostes molt més integrades i connectades amb altres disciplines i professionals. Per tant, una mirada comprensiva sobre la realitat social.

També crec que cal estimular i interpel·lar la necessitat de preguntar-nos sovint si les respostes que estem oferint es troben alineades, quin nivell d'eficàcia?, quin impacte? Cal acompanyar els nous estudiants a entendre que, cada cop més, necessitem explicar millor els impactes i els resultats tangibles sobre les nostres pràctiques.

Crec que també cal recuperar l'actitud de rebel·lia dels professionals. No ens podem conformar a construir bons professionals, sinó també professionals amb consciència crítica, amb una mirada crítica. No podem generar estructures que reconguin o reproduïxin desigualtats. Per tant, cal pensar en la capacitat d'incidència pública i política dels nostres professionals en el si de les seves organitzacions.

Marta Montoya

Ens cal formació com a persones, com a persones amb sentit comú i amb un equilibri emocional molt gran. Cal que des de la universitat es faci més formació a nivell personal. Al llarg d'aquests anys he vist molta gent, sobretot alumnes de pràctiques, que no poden ser educadors socials si abans no es treballen coses pròpiament seves. Us imagineu agafant un taxi amb un conductor cec o, per no ser tan bèstia, amb un conductor que no coneix Barcelona? Doncs és el mateix que una persona amb un desequilibri emocional pretengui acompanyar persones, només pel fet de tenir el títol d'educació social. A la universitat els dic que es pot suspendre algú, i de fet al llarg dels anys he suspès les pràctiques a alguns alumnes als quals espero haver-los fet un favor.

Jordi Usurriaga

Afegiria una mena de formació en procés personal als estudis. En la formació que hi havia abans de la diplomatura, a l'Escola d'Educadors Especialitzats que va promoure en Toni Julià, entre altres persones, hi havia aquest procés personal com a eix vertebrador. Eren espais per anar madurant i per a fer millors acompanyaments, per protegir-se també davant la frustració, davant tot allò que veurem en el transcurs de la nostra tasca professional i que és susceptible de fer-nos perdre el nord o d'esgotar-nos professionalment. Alguna cosa així com dotar-nos d'eines per adornar-nos de què ens passa en determinades situacions, com ens afecten, què hi posem que sigui nostre, si jutgem la gent amb què treballem, etc. Serien com dues coses: un procés personal més de maduració i l'autocura.

També faria més formació en ètica. En supervisió, tant de casos com d'equips, i fomentaria el fet d'escriure. Amb el treball final de grau ja es fa recerca i s'escriu sobre la professió, però encara s'hauria d'escriure una miqueta més.

Quin darrer consell podeu donar als estudiants?

Anna-Bel Carbonell

Als meus companys de professió i als alumnes que en aquests darrers anys he tingut al Cicle Formatiu de Grau Superior d'Integració Social (molts dels quals també són futurs educadors) on feia classe, sempre els deia que tinguessin clares dues coses: hauríem de ser una espècie en extinció en el sentit que llavors voldria dir que la societat ha millorat moltíssim, o si més no hauríem de no fer dependents els nostres "usuaris" de nosaltres perquè llavors estarem fent malament la nostra feina atès que hem d'aconseguir que se'n surtin per si mateixos, que siguin autònoms, amb identitat i personalitat pròpia, autosuficients, etc. I l'altra idea cabdal per a mi és que és una feina

Ens cal formació com a persones amb sentit comú i amb un equilibri emocional molt gran. Cal que des de la universitat es faci més formació a nivell personal. He vist molta gent que no poden ser educadors socials si abans no es treballen coses pròpiament seves

molt vocacional, que ens ha de sortir de dins, que és intrínseca a la nostra personalitat. Per tant, si ens volem fer milionaris o tenim pressa per acabar cada dia i complir estrictament el nostre horari, no ens hi podem dedicar.

Els educadors
som
transformadors de
realitats,
promovem
l'empoderament
de les persones
amb les quals
treballem, i això
demana una
implicació
personal que
també hem
d'aprendre a
equilibrar

Els educadors som transformadors de realitats, promovem l'empoderament de les persones amb les quals treballem, i això demana una implicació personal que també hem d'aprendre a equilibrar.

No oblideu que treballem amb persones, independentment de l'adjectiu que les senyali i de la problemàtica que les acompanyi. Per tant us caldrà observar i veure la persona amb tot el seu entorn, escoltar-la des del respecte i la dignitat que es mereix. Com a consell, els diria que la professionalitat sempre ha d'anar acompanyada de la calidesa del cor.

Josep Torrico

Crec que es tracta d'una professió que reclama molt, és molt exigent i demana per part del professional una actitud molt permeable, generosa, capaç d'estar al costat, en molts casos, de persones que pateixen les conseqüències d'un sistema, d'una societat molt injusta i desigual. Això fa necessari que els professionals tinguin una gran capacitat de treball, resiliència i coherència en el ser i estar. Per tant, un primer consell té a veure amb el fet d'endinsar-nos molt bé i preguntar-nos internament si estem en condicions o si ens crida treballar en aquest àmbit.

La cultura de la coresponsabilitat, en parlo molt últimament. Crec que les respostes només seran estables, continuades i creïbles si som capaços de generar estructures de treball i espais de relació que situïn la coresponsabilitat al centre. I això vol dir situar i atorgar als professionals, als recursos i també a la ciutadania un paper rellevant i significatiu en la cerca de solucions als problemes de la comunitat. Cal construir illes d'esperança, i aquí els professionals de l'educació hi tenim molta feina a fer.

La cultura de l'esforç i de l'ètica en l'exercici de la professió. Crec que hem de ser exemplars. Cal incentivar i generar cultura de gestió ètica i responsable en les nostres pràctiques quotidianes. Hem de donar exemple amb les nostres pràctiques i actuacions.

Cal situar els professionals en una posició d'actualització permanent i continuada. Per tant, cal continuar aprenent al llarg de tota la vida.

Marta Montoya

És una professió que hem d'estimar. Hem de saber separar la vida personal de la professional; també hem d'estar alerta amb l'ús del llenguatge perquè

ens creiem que els nanos ho fan per a nosaltres i ho han de fer per a ells (quantes vegades sentim a dir a un educador social: “*si te me fugas*”, “*no se me ducha*”?). A part d’estimar la professió, que aprenguin a escriure bé; és un dret de les persones a qui atenem que sapiguem escriure amb una bona qualitat tècnica sobre elles, i cal demostrar a les “males llengües” que un educador és un bon tècnic i fa ús d’un llenguatge propi.

Jordi Usurriaga

Sempre he defensat que tan important és tenir la formació professional adient com el carnet de conduir, ja que en una primera selecció de currículums aquest pot ser un factor determinant, entre altres coses per a poder fer acompanyaments als usuaris.

Llegir i llegir molt i sobre moltes coses. La importància d’anar formant-se al llarg de la vida és imprescindible i penso, a més, que és una responsabilitat. Llegir filosofia, psicologia, sociologia, pedagogia. I tot allò que es cregui que pot ser enriquidor. I fer que l’acció social sigui com més efectiva millor. I, evidentment, per poder parlar de tu a tu i amb coneixements amb altres professionals de l’acció social. També és important escriure sobre la intervenció socioeducativa i sobre la nostra professió. I, per últim, i no per això menys important, demanar a les entitats contractants tenir supervisió de casos i d’equip, com una manera de prevenir l’esgotament professional.

M’agradaria acabar amb unes paraules de Carl Jung, que per a la nostra feina són cabdals: “Conegui totes les teories. Domini totes les tècniques, però quan toqui una ànima humana sigui només una altra ànima humana”.

També vull donar les gràcies per donar-me la possibilitat que amb aquest escrit pugui recordar i honrar els qui he considerat mestres i amics.

Jesús Vilar Martín
 Professor titular
 Facultat d’Educació Social i Treball Social Pere Tarrés
 Universitat Ramon Llull
 jvilar@peretarres.org

M’agradaria acabar amb unes paraules de Carl Jung, que per a la nostra feina són cabdals: “Conegui totes les teories. Domini totes les tècniques, però quan toqui una ànima humana sigui només una altra ànima humana”

---

1 Per a més informació: <https://ceesc.cat/2014-11-03-13-05-23/noticias-blog/592-conveni-accio-social-doc>
